

MASARYK AKO FILOZOF NA SLOVENSKU V TRIDSIATYCH ROKOCH

VLADIMÍR BAKOŠ, Filozofický ústav SAV, Bratislava

BAKOŠ, V.: Masaryk as a Philosopher in Slovakia in the Thirties. *Filozofia* 45, 1990, No. 5, p. 513—521

Czech philosophers (J. Tvrđý, J. Král) contributed a great deal to propagation and popularization of Masaryk's philosophy during their activity at the Philosophical Faculty of CU in Bratislava. Slovak authors wrote on Masaryk as a philosopher (P. Vajcik) as well as about his relation to Plato (J. Lacko). S. Štúr was considerably inspired by Masaryk's realism and humanism already in his work „The Problem of Transcendence in Contemporary Philosophy“. The paper maps the influence and acceptance of Masaryk's works in Slovakia in the thirties.

Filozofické myslenie T. G. Masaryka, jeho realizmus, konkretizmus, kriticizmus, programové úsilie o vedeckosť v jednote s jeho humanitným ideálom v etike, filozofii národných dejín a sociálnej otázke spolu s jeho teizmom a osobným chápaním náboženstva — všetky tieto zložky jeho obsiahleho myšlienkového diela, zásady ktorého formuloval v bezprostrednej spätosti s vlastnou praktickou aktivitou v českom národno-politickom živote, pôsobili inšpiratívne aj na slovenský ideový a spoločenský vývin už od sklonku minulého storočia.

Na Slovensku sa s pozitívnou odozvou stretávalo najmä jeho vlastné akcentovanie etických, sociologických a politických aspektov filozofie. Jeho programovo realistický výklad zamerania aktivity v národno-politickom zápase (osobitne jeho koncepcia drobnej práce, mravnej obrody a osvety) si získaval stúpencov predovšetkým v radoch mladej slovenskej inteligencie. Osobitnú pozornosť vzbudilo jeho odmietnutie romantického národovedectva, jeho kritika uplatňovania úzko nacionálnych hľadísk a podopretie koncepcie českej otázky (slovenskú otázku považoval za jej súčasť) ideami humanity a demokracie. Masaryk významne zasiahol aj do praktického utvárania česko-slovenských vzťahov.

Nastupujúca slovenská inteligencia osobitne reagovala na tieto ideové podnety či sa priamo prihlasovala k jeho ideovopolitickej aktivite a jej programovým zásadám. Po vzniku Československej republiky Masarykovo myšlienkové dielo, jeho osobnosť pôsobili ešte intenzívnejšie. Na tomto procese sa výrazne podieľali aj českí vedci, pedagógovia a filozofi, ktorí pôsobili v dvadsiatych a tridsiatych rokoch na pôde Univerzity Komenského v Bratislave.

České myslenie pozitivisticko-realistickej orientácie posilňovalo účinnosť vplyvu T. G. Masaryka a prispievalo k predlžovaniu kontinuity pôsobenia a akceptovania masarykovskej filozofie v slovenskom myšlienkovom vývine. Česká filozofia uvedenej orientácie bola integrálnou súčasťou myšlienkového tradície, ktorej východiskom bolo myšlienkové dielo T. G. Masaryka. Práve ono bolo významným inšpiračným zdrojom filozofických koncepcií českých filozofov najrozličnejšej orientácie a osobitne aj filozofie Josefa Tvrého a Josefa Krála. Obaja sa napokon otvorene hlásili k Masarykovi ako jeho žiaci a ich filozofické náhľady nesú pečať vplyvu jeho diela a myslenia. Túto blízkosť preukazuje aj to, že samo Masarykovo myšlienkové dielo má viacero styčných bodov s myslením pozitivisticko-realistickej orientácie.

Masaryk anticipoval tento typ myslenia (jeho úsilie vyjsť z pozitivizmu a zároveň ho prekonať) svojím pokusom o svojráznu synkrézu pozitivisticko-empirických východísk, kriticko-realistického konkretizmu, vedeckého a noetického kriticismu s metafyzickým názorom na svet, teizmom a humanizmom. Masarykova filozofia nebola dostatočne systematicky rozvinutá, dôsledkom čoho bola aj značná nejednotnosť pri jej charakterizovaní a interpretácii už v súvekej literatúre (najmä jeho vzťah k pozitivizmu bol a zostáva svojím spôsobom otvorenou otázkou).¹ Okolnosť, že Masaryk nebol klasickým systematickým filozofom, však nijako nezmenšuje apelatívnu jeho filozofického myslenia.

Vo svojej teoretickej, publikačnej i pedagogickej činnosti venovali českí filozofi Masarykovmu dielu a mysleniu značnú pozornosť. V tejto súvislosti sú zaujímavé ich charakteristiky Masarykovho myslenia. J. Tvrý poukazoval na to, že ten smer, ktorý sa nazýval vo Francúzsku novopozitivizmom (t. j. pozitivizmus A. Reya, ktorý spájal pozitivizmus

¹ Už v medzivojnovom období sa väčšina českých filozofov nazdávala, že v Masarykovej filozofii sa spájajú pozitivistické a nepozitivistické prvky. Viacerí z nich ho považovali za pozitivistu (F. Fajfr, F. Krejčí), iní zdôrazňovali nepozitivistické či protipozitivistické stránky jeho filozofie (J. L. Hromádka, E. Rádl, F. X. Šalda; porov. 1, s. 111–113). Podľa J. Popelovej Masaryk ukázal úlohy a smer (nie hotové riešenia) aj súdobej českej filozofii, ako aj možnosť ísť dvoma cestami (scientistickou a metafyzickou), čo je dané „pozitivistickou a idealistickou složkou Masarykova realismu“ (2, s. 17). Aj v neskoršej literatúre niektorí autori preberali charakteristiku jeho filozofie ako spojenia pozitivizmu s teizmom (napr. S. Strohs; porov. 1, s. 117–119). J. Zmr poukazoval na pozitivistické východisko Masaryka (avšak, ako písal — prijímal len jeho vedeckokritickú stránku, ako prostriedek ke zkoumání všeobecné krize hodnot“) (3, s. 418). V najnovšej historiografii českej filozofie sa dotkli tejto otázky J. Gabriel (4, s. 27–29) a J. Cetl (5, s. 56).

s realizmom a Rey ho nazýval „realizmom pozitívnym“, „novopozitivistickým realizmom“), hlásal u nás Masaryk, ktorý nenazýval svoj smer novopozitivismom, ale realizmom (7, s. 9—11; 10, s. 453). „Masarykova filosofie jest realistická, sám to vždy zdôrazňoval a poněvadž realismus na jedné straně má styky s positivismem, na druhé straně s idealismem, je možno z tohoto hlediska plně pochopit spojení názorů positivistic-kých s idealistickými, poněvadž netvoří jeho podstaty filosofické, nýbrž jsou jen metodami, jichž používá základní hledisko realistické“, ako uviedol J. Tvrďý vo svojom vystúpení na pôde Univerzity Komenského v Bratislave v polovici tridsiatych rokov (6, s. 62). J. Král charakterizoval Masarykovu filozofiu ako „positivism, eventuálně hledě k jeho ethice humanitní positivism, opravený criticismem a doplněný theismem náboženským“ (11, s. 22).

Tvrďý a Král publikovali viacero prác, v ktorých sa sústredili na filozofickú interpretáciu jeho diela, avšak je príznačné, že v mnohých článkoch a publikovaných prednáškach sa neobmedzili na odbornú teoreticko-filozofickú analýzu Masarykovho diela, prípadne na objektívnu interpretáciu, ale často skôr na propagáciu a popularizáciu Masaryka a masarykovskej filozofie.

Tvrďý publikoval o Masarykovom myslení viacero filozofických štúdií, ako aj prác popularizačného rázu.² Tvrďý vyzdvihoval osobnosť Masaryka, pričom ako filozofa ho vysoko hodnotil v mnohých svojich prácach. Často pritom zdôrazňoval najmä životnosť Masarykovej filozofie. Upozorňoval na to, že jeho filozofia nie je iba „nějaký abstraktní systém vzdálený života, nýbrž zfilosofovaný život sám“, nie sú to len jednotlivé filozofické myšlienky, ale „celá filosoficky utvářená osobnost, která nejen filosofii hlásala, ale také žila“ (7, s. 32). Oprávnene poukazoval na „hlboký životný podklad“ tejto filozofie, za jej najvýznamnejšiu stránku označoval to, že nechce byť púhou teóriou, ale teória je mu „životnou metódou“. Masarykovu filozofiu vyzdvihoval pre jej životný a mravný rozmer už v práci popularizačného zamerania, ktorú publikoval v slovenčine — *Filozofia a ľudské poznanie* [1926].³ Jeho filozofia je, ako písal, „čistá filozofia života“, filozofia nie romantického, ale „tohoto jednoduchého, prostého života, který žijeme všecí“. Táto filozofia, ktorá vyrástla zo života a z „hlbokého metodického pre-

² Spomeňme jeho práce: *Masarykova filosofie* (Praha 1935); *Masarykův hlavní problém noetický* (Vůdce generací. I. Praha 1930—1931); *Výbor ze spisů T. G. Masaryka* (Praha 1930); *K diskusi o Masarykovi* (Moravská revue 1923); *Vlivy pozitivistické a Brentanovy na Masarykovy myšlenky o dějinách filosofie* (Masarykův sborník 1924—25); *Masaryk o demokracii* (Morava 1925); prednášku o náhladoch T. G. Masaryka predniesol na slávnostnom zhromaždení Univerzity Komenského a Učenej spoločnosti Šafárikovej v rámci osláv 85. narodenín prezidenta republiky T. G. Masaryka (Ročenka UK za študijný r. 1934—35, Bratislava 1935).

³ Odznela ako prednáška na univerzitnom kurze pre učiteľov v Poprade v r. 1925 (bola publikovaná spolu s prednáškami J. Krála, I. A. Bláha, O. Chalupa v Knižnici „Našej školy“ zv. 1).

mýšľania o živote“ a jeho úlohách, má prednosť pred druhými, keďže bola „nielen napísaná, ale tiež žitá“. Masarykova filozofia osvetľuje „naše kultúrne úkoly“, povzbudzuje k všednej drobnej práci, „na ktorej spočíva celá stavba našej národnej kultúry“ [8, s. 37–38]. Masarykovu filozofiu, ktorá nebola úzko odbornou, systematickou, „čistou filozofiou“, ale poskytovala životný názor, charakterizoval J. Tvrď ako životnú filozofiu, ktorá sa stýka priamo s kultúrnym životom. Tvrď pod životnou filozofiou nerozumel nejaký typ vitalisticko-biologickej, iracionalistickej filozofie života, ale takú filozofiu, ktorá „má problémom život v celkovom konkrétnom význame, jak jej kultúrní človek skutočne prožívá a jaký se tvoří zvláště v kolektivním soužití“. Je to filozofia, ktorá „dovede postihovati a s celkového hlediska hodnotiti rozmanité duchovní proudy v plně se rozvíjejícím sociálním životě, hledíc je vyjadřovati v plně jejich životnosti...“ [9, s. 106]. Tento celostný, životný rozmer a najmä mravný etos Masarykovej osobnosti a jeho myšlienkového diela mal a doposiaľ má osobitný význam pre celú našu duchovnú kultúru, ale aj sféru praktického, politického života.

Podobný vzťah k Masarykovi môžeme sledovať aj u Krála, ktorý taktiež vo viacerých štúdiách, článkoch a prednáškach venoval jeho dielu a mysleniu značnú pozornosť. Pre Králove práce je charakteristická snaha o objektívne zachytenie a interpretáciu Masarykovej filozofie a sociológie pozitivistickou metódou.

Českí profesori aj počas svojej pôsobnosti na Filozofickej fakulte UK v Bratislave venovali vo svojej pedagogickej a vedeckej práci značnú pozornosť Masarykovmu dielu a mysleniu. Zaujímali k jeho názorom vlastné stanoviská, ako napr. J. Král v sociologickej štúdii *Na okraj Masarykovej „Sebevraždy“* (Sborník FF UK V, 1927), v ktorej kriticky pristupoval k Masarykovmu výkladu „otázky sebevražednosti“. Prednášky o Masarykovi boli zahrnuté nielen v študijnom programe Univerzity Komenského, ale aj v činnosti pre širšiu verejnosť, a to predovšetkým prostredníctvom Extenzie UK. K propagácii Masaryka prispieval svojimi prednáškami v rámci Extenzie UK, ale aj na Filozofickej fakulte UK najmä Josef Král. O filozofickom diele Masaryka prednášal v letnom semestri študijného roku 1924/25 (išlo o verejnú prednášku). Čítanie Masarykových *Ideálov humanitných* bolo na programe filozofického seminára v zimnom semestri študijného roku 1934/35.⁴ Zhrnutím jeho štúdií a prednášok o Masarykovi je publikácia *Masaryk — filosof humanity a demokracie* (Praha 1947). Masarykovo dielo, myslenie a pôsobnosť

⁴ Vo Viedni, kam tiež zasahovala činnosť EUK, predniesol J. Král v r. 1924 prednášku *Masaryk ako filozof*. V nasledujúcom roku prednášal o Masarykovi na pôde Akademického spolku vo Viedni. V r. 1925 prednášal o Masarykovi aj v Košiciach (výťah z jeho prednášky na tému *Masarykova filozofia* priniesol Slovenský východ 27. X. 1925, č. 244; porov. tiež 18, s. 11–12; 12, s. 210–220).

boli v centre pozornosti celej vtedajšej univerzitnej vedy aj ďalších profesorov UK.⁵

Pedagogická pôsobnosť českých filozofov na Filozofickej fakulte UK v Bratislave sa prejavovala nielen v celkovom ovplyvnení mladej študujúcej generácie, vo formovaní jej myšlienkovej orientácie, ale aj v posilňovaní vplyvu Masarykovej filozofie. Súčasťou toho bola aj pozornosť venovaná dielu a mysleniu Masaryka a jej výrazom zasa tematické zameranie štátnych a vedeckých prác niektorých poslucháčov. Nebolo preto náhodné, že sa poslucháči filozofie na bratislavskej filozofickej fakulte zaoberali vo svojich prácach jeho dielom a myslením. V týchto súvislostiach možno poukázať na niekoľko štátnych a vedeckých prác, v ktorých sledovali vzťah J. St. Milla a Masaryka (D. Lang), Masaryka a Huma (P. Schnierer), Platónov vplyv na Masaryka (J. Lacko), náboženskú otázku v Masarykovom živote a diele (B. Koloušek), Masarykovu teóriu poznania a filozofiu náboženstva (P. Vajcik).⁶

Ján Lacko publikoval prácu *Platón — Masaryk* (Bratislava 1934), v ktorej sledoval Masarykov vzťah k Platónovi. Konštatoval tu značnú nejednotnosť v doterajšej literatúre k tejto otázke, v riešení ktorej videl aj možné rozhodnutie sporu o vlastný charakter Masarykovho myslenia. Stále aktuálna bola aj otázka Masarykovho vzťahu k pozitivismu, pričom v tomto období sa jadro tohto sporu kládlo do určitej dilemy, či bol Masaryk pozitivistou alebo idealistom. V tejto súvislosti J. Lacko nesúhlasil s názorom, že v Masarykovi je obsiahnutý neustály konflikt, prípadne kompromis dvoch ideových systémov — pozitivismu a náboženstva.

Usiloval sa podporiť základnú tézu svojho výkladu, podľa ktorej sa Masaryk sám hlásil rovnako k pozitivistickému empirizmu, ako k platónskemu idealizmu. Tvrdil, že: „Masaryk, kým v metóde je pozitivistom — typu comteovského, obsahom svojho filozofickónáboženského presvedčenia je idealistom — typu platónskeho“ (13, s. 51). Ukazoval na jeho comteovské inšpirácie (vývojové štádiá ľudského myslenia, antagonizmus mýtu a vedy, klasifikáciu vied a ideu sociálnej reorganizácie), avšak aj na to, že tieto podnety neprijímal nekriticky, naopak, riešil ich svojsky aj pod vplyvom Platóna. Masaryk sa od pozitivismu líši zásadne tým, že „nevidiac jediné filozofické nešťastie v metafyzike — nekladie filozofii medzi pozitivistického empirizmu“ (13, s. 53). Masaryk bol rov-

⁵ O Masarykovi publikoval B. Tomsa prácu *Masarykův zápas o právo přirozené* (Bratislava 1928) a J. Hendrich prácu *Masaryk vychovatel* (Pedagogický sborník 1935).

⁶ Z publikovaných prác spomeňme: Vajcik, P.: *T. G. Masaryk ako náboženský mysliteľ* (Kultúra 1935, č. 3); Koloušek, B.: *Masarykove pedagogické názory a ciele* (Bratislava 1938). Z prác iných autorov publikovaných na Slovensku spomeňme: Ďurovič, J.: *Náboženstvo T. G. Masaryka* (Liptovský Mikuláš 1930); Mikuška, V.: *Filozof večných pravd* (Banská Štiavnica 1936). Na Slovensku vyšla aj práca juhoslovanského filozofa V. Dvorníkoviča *Masaryk ako filozof a sociológ* (Košice 1928), v ktorej podal popularizačný výklad Masarykových náhľadov (osciláciu jeho myslenia medzi pozitivismom a idealizmom označil za charakteristickú pre slovanskú filozofiu).

nako realista, praktik, ako aj teoretik, metafyzik so zmyslom pre životnú prax a pozitivistickú metódu. Podľa J. Lacka to, čo ho neuspokojovalo v pozitívizme, zároveň ho zbližovalo s platónskym idealizmom.

Na utváraní „idealistickej postati“ Masarykovej filozofie podľa Lacku mal rozhodujúci podiel práve Platón, nešlo však uňho o „doslovný platonizmus“. Masaryk prijal od Platóna kladný postoj k transcendentnu, nie však v zmysle „platónskej iracionality“. Jeho mierny racionalizmus, synergizmus (ktorý tu charakterizoval ako učenie o súčinnosti subjektu a objektu v poznávacom procese) uvádzal do súvisu s týmto vplyvom (Masaryk však nebol „ultraobjektivista“ ako Platón, ale bol za aktivistický synergizmus a neprijal ani „jeho mýtus o reálnej existencii ideí“ (13, s. 57)). Platónske inšpirácie ukazoval aj v jeho etike, ktorá je jadrom jeho filozofie, a v ideí nesmrteľnosti duše videl vrchol jeho platonizmu.⁷

Peter Vajcik publikoval prácu *Masaryk ako filozof* (Martin 1937), v ktorej výstižne uviedol, že Masaryk nebol filozofický systematik, ale kritik a analytik problémov života a dneška, ako aj to, že práve „toto robí jeho filozofiu životnou“ (15, s. 97). Podľa neho osou Masarykovej filozofie bol „individualizmus racionalisticko-realistický“ (človek je tu „v mnohosti synkreticky tvorivou bytnosťou“) a ústredným bodom jeho filozofického myslenia dve otázky: vzťah subjektu a objektu, ako aj individuá a kolektívu (z nich vyrastalo aj jeho riešenie hlavných filozofických otázok — noetických, náboženských, etických a sociálnych, dejinofilozofických). Masaryk neposkytol systém vlastnej filozofie (čo napokon ani „nemusí byť cieľom filozofie“) a jeho vlastnú a osobnú filozofiu je podľa Vajcika potrebné „takrečeno len zostavovať z jeho spisov“. O to sa sám pokúsil, keď v noetike charakterizoval jeho mierny racionalizmus, či relatívny, kritický realizmus, ďalej jeho filozofický teizmus a chápanie náboženstva, jeho etický ideál humanity, výklad sociálnej otázky a demokracie.

Už v polovici tridsiatych rokov sa výrazne inšpiroval dielom T. G. Masaryka začínajúci slovenský filozof Svätopluk Štúr, ako sa to zrkadlí v jeho esejistike na stránkach *Prúdov*, ale najmä v knižných prácach.⁸

V oblasti gnozeológie zaujímal realistické stanovisko, v súlade s ktorým zastával názor, že východiskom a jedinou pôdou nášho poznania je reálny svet. Vo svojej habilitačnej práci *Problém transcendentna v sú-*

⁷ Vzťahu Masaryka k pozitívizmu a platonizmu venoval osobitnú štúdiu E. V. Kohák (14). Masarykov platonizmus charakterizoval ako sokratický, realistický, kritický; videl ho v jeho dôraze na ideál (nie ako mystickú ideu v zmysle idealistickej verzie platonizmu z 19. stor., ale ako reálnu bázu, ktorá dáva jednotu a zmysel nášmu životu). Podľa takejto interpretácie platónsky ideál nie je čírou ideou, ale bázou a normou reality (idea dáva význam, zmysel jednotlivosti).

⁸ V revue *Prúdy* publikoval: *Slovensko hľadájuce* (Prúdy XIX, 1935); *T. G. Masaryk odchádza* (Prúdy XXI, 1937). Masarykovská inšpirácia je zreteľná v celej jeho medzivojnovej publicistike.

časnej filozofii [Bratislava 1938] písal: „Nemožno dosť zdôrazniť tento poznatok, že naše poznanie nezačína v nás, ale vo veciach, v reálnom svete okolo nás“ (16, s. 86). Podľa neho predpokladom možnosti poznania je na prvom mieste postulát existencie reálneho sveta, bez ktorého nie je mysliteľný ani „meditujúci subjekt“. Naše poznanie je v Štúrovom chápaní imanentné, založené na skúsenosti. Ako základný poznatok a zároveň výsledok svojich filozofických úvah kládol tvrdenie, že „všetko naše poznanie je imanentné, založené na skúsenosti, že na základe nášho psychofyzického procesu poznávacieho iné ani byť nemôže a že sme tedy celou svojou etikou viazaní výlučne len na toto poznanie imanentné, ktoré jediné je pre ňu smerodajné“ (16, s. 95). Odmietal kantovský apriorizmus, popieral existenciu apriorných právd, foriem myslenia a kategórií, ktoré by boli dané pred myslením. Ako písal, „všetko naše poznanie musíme si postupne dobývať názorovou a rozumovou skúsenosťou, ktorá sa potom dostatočnými dôvodmi teprv overuje v pravdy“ (16, s. 29).

Ako východisko Štúr tu kládol „základný poznatok Masarykov“, že naše myslenie kolíše medzi abstraktným myslením a konkrétnym postihovaním. Na základe toho vymedzil rozsah teoretického poznania — od konkrétneho postihovania k pojmovému mysleniu, pričom tieto dva hraničné medziny uvedomovacieho procesu presnejšie určoval ako predstavu a logický súd. K tomuto teoretickému procesu priradil oblasť vôľovú, t. j. ekonomickú a etickú činnosť (pri formulácii týchto východiskových postulátov sa výrazne inšpiroval aj koncepciou B. Croceho).

V týchto súvislostiach oponoval Štúr F. X. Šaldovi, ktorý uprednostňoval pred takpovediac starším Masarykom mladšieho, keďže tento „širší“ Masaryk nevylučoval zo života nijaké jeho zložky, ale túžil „sorganizovať a kultúrne posvätiť i složky citové a podvedomé, a práve ty najprve“ (17, s. 323).⁹ Štúr sa tu opieral o stanovisko J. Tvrdeho, podľa ktorého Masaryk v práci *O studiu děl básnických* bol pod vplyvom romantickej filozofie, keď kládol umelecké poznanie nad vedecké. Korekciu tohto stanoviska previedol Masaryk v *Základoch konkrétnej logiky*, kde v duchu vlastného „mierneho racionalizmu“ opustil nadradzovanie umeleckého poznania nad vedecké. Umelecké poznanie ako konkrétne postihovanie chápal ako jeden druh poznania, ktorého komplementár-

⁹ Šalda tu vyzdvihoval Masarykovo protiracionalistické stanovisko, t. j. jeho kladenie poznania umeleckého nad vedecké, ktoré má byť založené na cite, inštinkte, viere (ide o poznanie „nadrozumové alebo mimorozumové, nadvedné alebo mimovedecké“ (17, s. 323). Šalda zároveň konštatoval, že takéto stanovisko ustupovalo u Masaryka neskôr do pozadia. Tento skutočný „smysl pro celkovost života“ neskôr uňho zoslabol, avšak Masaryk v dobe vedeckého atomizmu, historického diletantizmu a vôľového indiferentizmu precítil, že skutočný život musí byť posvätený nadosobnými hodnotami, že umelecký čin je čin etický (porov. 17, s. 324).

nou súčasťou je abstraktné myslenie.¹⁰ Keď Šalda mienil, že pri stavbe modernej kultúry sa musí počítať s romantizmom ako podstatnou zložkou, pretože jeho vylúčenie by značilo ochudobňovať život o jeho „spodné živné pramene“, Štúr s tým sympatizoval, ale nesúhlasil s jeho hodnotením Masarykovho vývoja v noetike, a to z toho dôvodu, že, ako písal: „konkrétne postihovanie (tedy i umelecké) je vždycky predpokladom myslenia abstraktného a je v tomto zahrnuté a nemôžeme preto stavať umelecké poznanie nad poznanie vedecké, čím sa stáva pre nás Masarykov korektív z „*Konkrétnej logiky*“ plne záväzný“ (16, s. 13).

Štúr vychádzal z predpokladu, že naše poznanie je „hlboko reálne, je rovnako vonkajšie, ako vnútorné, objektívne i subjektívne“, a zároveň poukazoval na jeho sprostredkovanosť, na to, že v poznávacom procese nemôžeme poznať „originál skutočnosti“, keďže nič nie je dané nášmu duchu bezprostredne, ale len prostredníctvom „reprezentácií predstavivých a myšlienkových“ (16, s. 93). Diferencoval dve úrovne teoretického poznania — predstavy a myslenie: „Myslenie je poznanie vzťahu vecí a veci nie sú ináč postihnuteľné než predstavivými reprezentáciami“ (16, s. 89). Myslenie, ktoré je nerozlučne reálne späté so skutočnosťou, je jej časťou a z nej „zrodené“, dáva našej skutočnosti „jednotný a celkový rád“. Ako také môže tento „rád“ postihovať a spolutvoriť, avšak nemôže skutočnosti predchádzať. Preto namietal voči novokantovstvu, že myslenie „nemôže vytvárať základy súcna alebo predpisovať mu platné hodnoty a normy, pokiaľ je iba časťou skutočnosti“ (16, s. 91). Poznanie má svoje hranice, nepostihuje celú skutočnosť, avšak zásadnú nepoznateľnosť reality popieral. Poznanie nie je konečné a uzavreté a nemôžeme si robiť nárok na poznanie „nejakej pravdy absolútnej, konečnej a nemennej“ (16, s. 95). Prikláňal sa k racionalizmu a zdôrazňoval, že rozum síce nie je jedinou, ale je „najvyššou poznávacou a tvorivou inštanciou“. O túto dôveru v ľudský rozum a racionalizmus opieral aj svoj humanizmus, či, ako písal, „vieru humanitnú“. Z hľadiska vlastnej imanentnej filozofickej koncepcie nemohol prijať transcendentné „zakotvenie“ humanizmu, ako tomu je u Masaryka.

Jednotnú „žeň“ nášho imanentného poznania videl Štúr v kultúrnom ľudskom diele — umeleckom a vedeckom, praktickom a etickom. V tomto kultúrnom tvorivom celku, ktorý je rovnako individuálny ako kolektívny, národný a všeludský, nachádzal jednotný zmysel ľudskej existencie a najvyššiu „etiku našej múdrosti“. Zároveň v tom videl návrat vlastných úvah k základom našej filozofie, ako ich formuloval T. G. Masaryk, a písal tu: „Jeho koncepciu môžeme dopĺňať i prehĺbovať — a hlavne ju musíme realizovať! — ale nemôžeme ju pojať širšie, nemôžeme ju cítiť etickejšie“ (16, s. 97). Práve tento etický rozmer cha-

¹⁰ Riešenie vzťahu medzi osobným a vedeckým poznaním, medzi subjektívnou (umeleckou, náboženskou, praktickou) a objektívnou, vedeckou pravdou (historicky formulované, išlo o hľadanie rovnováhy medzi romantizmom a pozitivizmom) považoval J. Tvrdý za hlavný problém Masarykovej noetiky (porov. 9, s. 108 a n.).

rakterizuje myšlienkové dielo Masaryka i Štúra. Obom je vlastné úsilie zjednocovať rozličné tendencie, zdanlivo protirečivé prvky, časti v celok, snaha harmonizovať ich v celkovej koncepcii životnej filozofie ako jednoty, resp. súladu myslenia a konania, vedy a mravnosti. Masarykom sa Štúr výrazne inšpiroval aj v neskorších prácach zo štyridsiatych rokov, kde tematizoval otázky etiky a humanity a zmyslu slovenských dejín.¹¹ Svojou tvorbou tak udržiaval určitú kontinuitu pôsobenia a odozvy masarykovského realizmu a humanizmu v slovenskom duchovnom živote. Táto etapa pôsobnosti a odozvy myslenia a diela T. G. Masaryka by si zaslúžila osobitnú pozornosť.

LITERATÚRA

1. NOVÝ, L.: T. G. Masaryk. Praha 1962.
2. POPELOVÁ, J.: Studie o současné české filosofii. Praha 1946.
3. ZUMR, J.: Československá filosofie přítomnosti. In: Filosofický časopis XVI, 1969, č. 4.
4. GABRIEL, J.: Filozofie Josefa Tvrdeho. K dějinám české filosofie mezi dvěma světovými válkami. Brno 1982.
5. CETL, J.: Český pozitivismus. Příspěvek k charakteristice jedné z tradic českého buržoazního myšlení. Brno 1981.
6. Ročenka Univerzity Komenského za studijný rok 1933—34. Bratislava 1934.
7. TVRDÝ, J.: Moderní proudy ve filosofii. Brno 1926.
8. TVRDÝ, J.: Filozofie a lidské poznání. Praha—Bratislava 1926.
9. TVRDÝ, J.: Masarykův hlavní problém noetický. In: Vůdce generací I. Praha 1930—1931.
10. TVRDÝ, J.: Průvodce dějinami evropské filosofie. Brno 1947.
11. KRÁL, J.: Masaryk filosof a sociolog. Sborník přednášek o T. G. Masarykovi. Praha 1931.
12. WEINGART, M.: Extense University Komenského. Ročenka UK v Bratislavě za první pětiletí 1919—1924. Bratislava 1925.
13. LACKO, J.: Platón—Masaryk. [K idealistické postati Masarykovy filozofie]. Ročenka UK za štud. r. 1933—34. Bratislava 1934.
14. KOHÁK, E. V.: Masaryk and Plato in the 20th Century. In: The Czechoslovak Contribution to World Culture. Ed M. Rechcigl. The Hague, London Paris 1964.
15. VAJCIK, P.: Masaryk ako filozof. Pedagogický sborník IV, 1937, č. 3—5.
16. ŠTÚR, S.: Problém transcendentu v súčasnej filozofii. Spisy FF UK v Bratislave XXVII, 1938.
17. ŠALDA, F. X.: T. G. Masaryk v moderní kultuře české. In: Naše doba 43, 1936.
18. Ročenka Univerzity Komenského za studijný rok 1925—1926. Bratislava 1926.

¹¹ V prácach *Rozprava o živote* (Spisy FFSU v Bratislave 1946, č. XXXIII) a *Zmysel slovenského obrodzenia* (Liptovský Sv. Mikuláš 1948) venoval Masarykovej filozofii značnú pozornosť.